

Güvenlik ve insancılık yelpazesinde göç politikaları

Dr. Kerem Kınık

1970 yılında Malatya, Hekimhan'da doğdu. İlk ve orta öğrenimini İstanbul'da tamamladı. 1993 yılında İstanbul Tıp Fakültesi'nden mezun oldu. 1995 yılına kadar Amasya'da Sağlık Ocağı Sorumlu Hekimi ve İBB Sağlık Dairesi'nde Müdür Yardımcısı olarak çalıştı. İstanbul 10. dönem II Genel Meclisinde Meclis Üyesi ve Sağlık Komisyonu Başkanı olarak görev yaptı. Avrupa Birliği Bölgeler Asamblesi Sağlık ve Sosyal Politikalar Komisyonunda İstanbul'u temsil etti. Yeşilay Genel Başkan Yardımcılığı, Yeryüzü Doktorları Başkanlığı görevlerinde bulundu. Halen Türk Kızılayı Genel Başkanı olan Dr. Kınık, 3 çocuk babasıdır.

Göç, insanlık tarihi kadar eski bir olgudur desek yanlış olmayız. Zira günümüzdeki pek çok yerleşik medeniyetin kurucu toplamları atalarının doğduğu toprakların dışına göç ederek şimdiki topraklarında yurtlanmışlardı. Göç başlığı altında incelenen kitlesel nüfus hareketleri genellikle doğal ya da beşeri afetler, üretim ve yaşam tarzı değişiklikleri, ekonomik veya politik nedenlerle oluşur. Bu hareketlerin gönüllü veya zorunlu olması, ülke içi ya da ülkeler arası olmasına göre göç farklı kavramlarla tanımlanırlar. Bu çerçevede gönüllü olarak ülkesini terk edenlere göçmen (migrant), zorunlu olarak terk edip sığınacağı ülke talebi kabul edilenlere mülteci (refugee), mülteci statüsü almak üzere bekleyenlere sığınmacı (asylum-seekers) ya da geçici koruma altındaki kişi, ülkesine dönenlere geri dönenler (returnees), vatanında sürülenlere ülke içinde yerlerinden edilenler (internally displaced persons-IDPs), bir ülke vatandaşlığı olmayanlara da vatansızlar (stateless persons) denmektedir.

Koruma

İnsanların uluslararası hukuk çerçevesinde kendi devletinden korunma güvencesi alma hakkı vardır. Bir başka deyişle devletler vatandaşlarına temel insan hakları çerçevesinde koruma sağlamakla yükümlüdürler. Devletleri

tarafından koruma sağlanmayan/sağlanamayan kişilerin de ulaşabildikleri diğer devletlerden güvenliğe kavuşturulmaları ve hayati tehlikesinin olduğu ülkelere gönderilmemelerini talep etme hakları vardır. Uluslararası koruma statüsü geçicidir, asıl olan kişilerin kendi devletlerince korunmalarıdır. Devletlerarası çatışma çözümü ve barış tesisi mekanizmaları temel amaç olarak bu noktayı hedeflemekte ise de sıklığı artan, nedensellikleri karmaşıklaşan, süresi uzayan çatışmalar bu uluslararası sistem tarafından durdurulamamaktadır. Çatışmaların ilk etkisi de sahada nüfus hareketliliği olarak karşımıza çıkmaktadır.

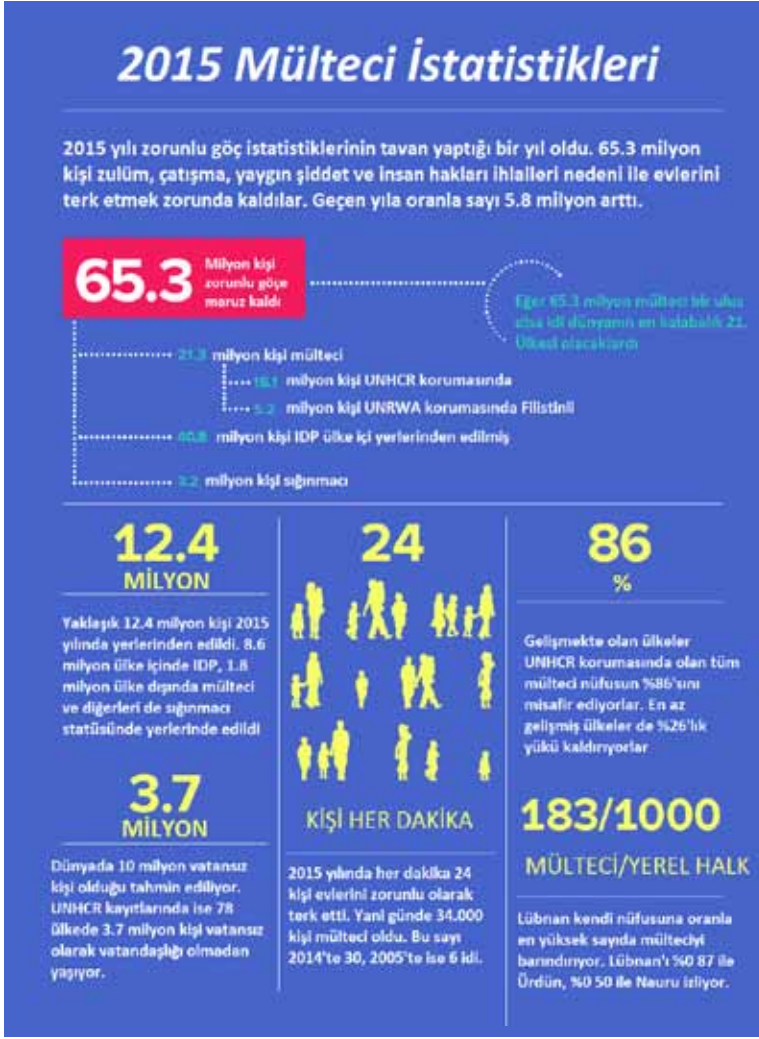
Kendilerinden koruma talep edilen devletler için uluslararası hukuk dört yol önermektedir: Öncelikle geçici koruma ya da mülteci statüsü verme, ülkelere gönüllü geri dönüş imkanı sağlama, mümkün değil ise entegrasyon ya da üçüncü ülkelere geçiş ve iskan hakkı sağlamak. Mültecilerin yabancı ülkede bulunmaları sırasında; temel insan haklarının güvence altına alınması, ayrımcılığa tabi tutulmaması, seyahat belgesi olmadan sınır geçtiler ise suçlanmaması, kendi topraklarına erişim imkânlarının açık tutulması gibi hakları uluslararası yasalarla tanımlanmıştır. Türkiye altıncı yılına giren Suriye krizinde yaklaşık üç milyon kişiye mültecilik değil geçici koruma statüsü vermiştir. Bu statü de uluslararası hukukta tanımlı geçici bir çerçevedir. Büyük kitlesel göç risklerinde, ev sahibi ülkenin mülteci statüsü ile

ilgili uluslararası sorumlulukları hususundaki kapasite sorunları nedeniyle uygulanmaktadır.

Mülteci Hakları

Uluslararası hukuk ile koruma altına alınmış olan temel insan hakları mülteciler için özellikli mekanizmalarla izlenmeli ve korunmalı; ayrımcılığa tabi tutulmadan güvenlik, sağlık, eğitim, çalışma, sosyal hizmetler, adalet gibi alanlarda hakları ve ödevleri düzenlenmelidir. 1951 Sözleşmesi ve 1967 tarihli ek Protokolünün uygulanması, uluslararası mülteci korumasının temelidir. Ancak sözleşmeye taraf devletlerin tüm coğrafi bölgeleri kapsayacak şekilde genişletilmesi gerekmektedir. Aynı zamanda mülteci statüsünün belirlenmesi ile ilgili yaklaşımların yerel mevzuatla uyumlaştırılması ve tamamlayıcı koruma türlerinin tüm devletlerce kullanılması gerekmektedir. Mülteci hareketlerinin kaynağındaki nedenlerle ilgili kararlı müdahaleler, toplu sığınma krizine karşı daha etkin müdahaleler, kabul politikalarının iyileştirilmesi ve genel olarak mülteci korumasına daha iyi olanak sağlayan bir çevre, mültecilerin korunması rejiminin daha iyi uygulanmasına katkıda bulunacaktır.

Geniş göç hareketlerinin içerisinde mültecilerin korunması için ülkelerin göç ve iltica yönetimi alanlarında sistemlerini geliştirmeleri gerekmektedir. Ayrıca insan kaçakçılığı ile etkin

Kaynak: Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliği (UNHCR) 2015 Mülteci İstatistikleri

mücadele, düzensiz göç ve iltica ile ilgili analitik veri oluşturarak dünya ile paylaşma, düzensiz ve ikincil hareketlilikle mücadele için uluslararası sistem tarafından birincil ülkelerin yükünün adil paylaşılması, uluslararası korumaya ihtiyacı olmayan kişilerin geri gönderim şartlarının iyileştirilmesi gibi konuların da krizlerin etkilerinin azaltılması için takibi şarttır.

Asgari Hizmetler

Halk sağlığı açısından sağlığın korunması, temel sağlık hizmetlerine erişim, üreme sağlığı hizmetleri, gıda güvenliği ve beslenme, temiz suya erişim, hijyen ve sanitasyon öncelikli planlanması gereken alanlardandır. Mültecilerin yerleşim ve barınma ihtiyaçlarının güvenli, onurlu ve sürdürülebilir bir şekilde karşılanması gerekmektedir. Ayrıca yemek pişirme, iletişim ve aydınlanma ihtiyaçları açısından yakıt ve enerjiye olan ihtiyaçların da aynı şekilde karşılanması gerekmektedir. Temel ihtiyaçların karşılanabileceği geçimlikleri de insanlık onurunu zedelemeyen çözümlenmelidir. Kitlesel göç olaylarında tüm bu hizmetlerin önceden planlanması için ülkelerin

beşeri afet planlarının ve göç senaryolarının hazır olması gerekir. Ulusal afet kapasitesi planlanırken bu senaryoların da düşünülerek hizmet kümelerinin ve sorumlulukların tanımlanması olaya müdahalede etkinliği artıracaktır.

Mülteci topluluklarının özellikle anne ve çocuk sağlığı, aşılama hizmetleri, üreme sağlığı, ruh sağlığı, adli tıp, acil tıp gibi alanlarda normal topluluklara nazaran farklı ve özel ihtiyaçları bulunmaktadır. Göç ve iltica durumlarında verilecek hizmetlerin öncelikle göç eden topluluğun içindeki yetkinliği olan kişilerce verilmesinin çok büyük faydaları vardır. Bu organizasyon için mevzuatın olağanüstü durumlar düşünülerek önceden geliştirilmesi gerekir. Örneğin Suriye krizindeki sağlık hizmetlerinin organizasyonunda ilk yıllarda bu konuda gerekli adımları maalesef hızlı atamadık. Savaş öncesi Suriye'de 36.000 hekimin bulunduğu ve bunların 31.000'inin ve tüm sağlık çalışanlarının %70'den fazlasının ülkesini terk ettiği biliniyor. Bu insanların büyük bölümü öncelikle Türkiye'ye geldi ama çalışma şartlarındaki düzenlemeler gecikince maalesef kendilerine uygun imkânlar sunan başka ülkeleri tercih

ettiler. Bu durum akademisyenler, ka-naat önderleri, iş adamları, sanatçılar, hukukçular, öğretmenler ve mühendisler gibi meslek erbaplarının pek çoğu için ilk etapta geçerli oldu. Sonrasında yapılan bazı düzenlemelerle bir kısmı çalışma ve üretim imkânı bulsa da önemli ve nitelikli insan gücü Türkiye'den ayrıldı.

İnsanlık, Artan Göç ve İlticaya Hazırlıklı Olmalı

Toplumsal insan hareketliliklerinin gelecekte pek çok nedene bağlı olarak artacağı öngörülmektedir. Burada refah paylaşımındaki adaletsizlikler, çatışmalar ve iklimsel afetler başat rol oynuyorlar. İmparatorluk - ulus devlet dönüşüm sürecinin tekrar site devletlerine doğru eğilim göstermesi de mikro milliyetçilikleri tırmandıran, dolayısı ile göç ve göçmen olgusuna tehdit olarak bakan insan sayısını artıran bir başka sosyolojik vakıa. Artan dünya nüfusu, ulaşım olanaklarının fazlalığı, göç olgusunu önümüzdeki on yıllarda daha fazla gündemde tutacak. Burada güvenlik ve insancılık dengesini koruyarak, ama mutlaka küresel ölçekte kapsayıcı bir yaklaşıma ihtiyaç var.